

«شالو و منگشت» منطقه‌ای حفاظت‌شده در دل دریاچه سد کارون

مه‌ری دیناروند*

چکیده

منطقه حفاظت‌شده «شالو و منگشت» با وسعتی معادل ۱۲۵۵۳ هکتار در ناحیه ایرانی-تورانی (بخش زاگرس)، در شمال شهرستان ایذه، بخش دهدز قرار دارد، این منطقه در موقعیت جغرافیایی ۵۰ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. تاکنون قریب به ۳۰۰ گونه متعلق به ۵۰ تیره از این منطقه جمع‌آوری و شناسایی شده است. پوشش جنگلی منطقه با غالبیت گونه بلوط ایرانی (*Quercus brantii* Lindl.) به همراه گونه‌های زالزالک (*Crataegus aronia* (L.) Bosc.) ex DC.)، بنه *Pistacia atlantica* Desf.، کیکم (*Acer monspessulanum* L. subsp. *cinerascens* (Boiss.) Yaltirik) و شیرخشت (*Cotoneaster nummularius* Fisch. & Mey.) سیمای عمومی منطقه را شکل می‌دهد. این منطقه بستر تعداد ۹ گونه انحصاری (اندمیک) ایران است. بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی به‌ویژه چرای دام و تغییر کاربری اراضی، شکار و صید جانوران بومی از جمله پرندگان، توسعه باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی، ساخت و ساز ویلاها و منازل مسکونی در حاشیه منطقه می‌تواند در بلندمدت تهدیدی جدی برای این ناحیه به شمار رود. این منطقه حفاظت‌شده رویشگاه گونه‌های دارویی و خوراکی متعددی است. متأسفانه جمعیت بعضی از این گیاهان مانند چویل، جاشیر، کلوس (در کوه قارون)، مورد معطر، آویشن و برخی گونه‌های پیازی به دلیل برداشت‌های محلی، به شدت در حال کاهش است.

واژه‌های کلیدی: خوزستان، زاگرس، فلور، آبشار شیوند، بلوط ایرانی

"Shaloo and Mongasht" a protected area in the heart of Karun Dam Lake

M. Dinarvand*

Abstract

The Shaloo and Mongasht protected area with an area about 12553 ha is located in Irano-Turanian region (Zagros region) between the longitudes 50° 15' to 50° 40' E and latitudes 31° 35' to 31° 45' N. So far, about 300 species belonging to 50 families have been collected and identified in this region. The forest cover of the region, dominated by *Quercus brantii* along with *Crataegus aronia*, *Pistacia atlantica*, *Acer monspessulanum*, and *Cotoneaster nummularius* form the physiognomy of Shaloo and Mongasht protected area. Nine endemic species were found in this area. Overexploitation of natural resources, specially grazing, change in land use, hunting of birds, extension of gardening and agriculture, and construction of villas and residential houses on the margin of protected area can pose a serious threat to the region in the long run. There are many medicinal and edible plants in the Shaloo and Mongasht protected area. Unfortunately, the population of species such as *Ferulago angulata*, *Prangos* spp., *Myrtus communis*, and *Allium* spp. is declining.

Keywords: Khuzestan, Zagros, flora, Shivand waterfall, *Quercus brantii*

* استادیار پژوهش، بخش تحقیقات جنگل‌ها و مراتع، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان خوزستان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، اهواز، ایران پست الکترونیک: m.dinarvand@areeo.ac.ir

* Assistant Prof., Forests and Rangelands Research Department, Khuzestan Agricultural and Natural Resources Research and Education Center, Agricultural Research Education and Extension Organization, AREEO, Ahvaz, Iran Email: m.dinarvand@areeo.ac.ir

مقدمه

رشته کوه‌های زاگرس با وسعت تقریبی ۳۳۶۲۰۰۰ هکتار، از نظر کمی و کیفی، منطقه رویشی قابل ملاحظه خارج از شمال کشور محسوب می‌شود (علی‌اولاد و همکاران، ۱۳۸۶). این منطقه غنی از فلور، با حضور گونه‌های انحصاری، مرکز عمده تنوع زیستی ایران محسوب می‌شود (محراییان، ۱۳۹۲). هر یک از گونه‌های گیاهی و جانوری منبع ژنتیکی منحصر به فردی به شمار می‌روند. در واقع این گونه‌ها کلید راه پیشرفت آینده هستند

که با نابودی هر یک از آنها گزینه‌ای از امکانات بشر کم می‌شود (رضوانی و هاشم‌زاده، ۱۳۹۲). تنوع زیستی در مناطق مختلف اغلب با دلایل متنوعی مرتبط است. در مجموع ناهمگنی زیستگاه‌ها و تغییرات ارتفاعی به دلیل اثرگذاری بر پارامترهایی مانند دما و بارندگی، اثر مهمی بر افزایش تنوع گونه‌ای و افزایش قدرت انطباق گونه‌ها در مقابله با تغییرات اقلیمی دارد (لطفی و همکاران، ۱۳۹۶). به عبارت دیگر مناطق دارای طبقات ارتفاعی مختلف، شرایط محیطی ناهمگن‌تر و زیستگاه‌های متنوع‌تری دارند (Paudel et al, 2012). رشد روزافزون جمعیت و نیاز

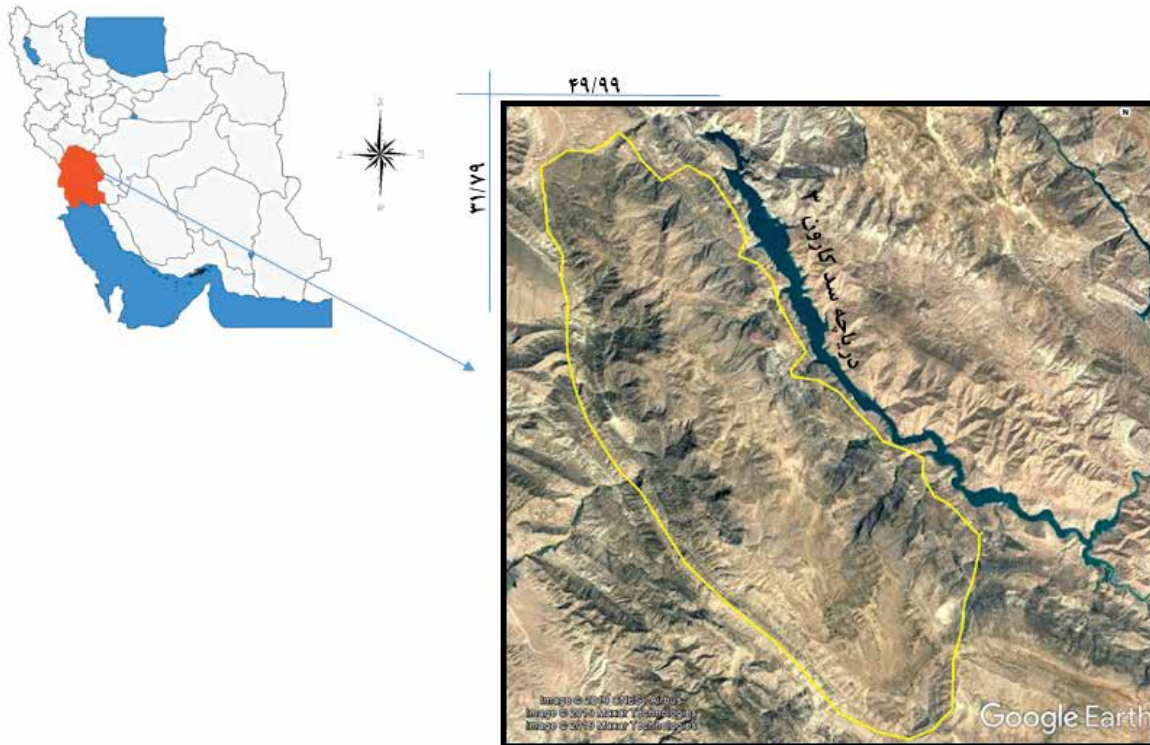
جامعه به تأمین مواد مصرفی، به افزایش بهره‌برداری از منابع طبیعی و به تبع آن نابودی زیستگاه‌ها، انقراض و کاهش تنوع ژنتیکی گونه‌های گیاهی و جانوری منجر شده است. تبدیل مراتع به زمین‌های کشاورزی و تبدیل اراضی کشاورزی به مراکز زیستی و توسعه شهری و صنعتی از

عوامل عمده تهدیدکننده جوامع طبیعی است که بشر به دست خویش زمینه این تخریب را فراهم کرده است (اسماعیلی و نصرنیا، ۱۳۸۸). فعالیت‌های معمول مخرب انسانی در مناطق حفاظت‌شده عبارتند از: قطع درختان، بوته‌کشی، تغییر کاربری اراضی، معدن‌کاوی، چرای مفرط، شکار بی‌رویه و جاده‌سازی (مجنونیان، ۱۳۷۱). استان خوزستان محل گذر دو ناحیه رویشی ایرانی-تورانی و صحارا سندی است (Zohary, 1973) و به دلیل موقعیت جغرافیایی، اقلیمی، توپوگرافی (تأثیر سلسله کوه‌های زاگرس در شمال و شمال شرقی)، حضور خلیج فارس

در جنوب، وجود رودهای پر آب و تالاب‌های وسیع و شوره‌زارها و شنزارها، با وجود انواع محدودیت‌های محیطی، از غنا و تنوع گونه‌ای به نسبت مناسبی برخوردار است (دیناروند و شریفی، ۱۳۸۷). منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت واقع در ارتفاعات زاگرس در شمال استان خوزستان براساس برنامه پنج ساله دوم توسعه، در سال ۱۳۷۸ در قالب ده درصد مناطق جنگلی حفاظت‌شده کشور تحت مدیریت حفاظت محیط‌زیست قرار گرفت (آلبوشوکه، ۱۳۹۲). اگرچه آبشار سیوند به‌عنوان یکی

از جاذبه‌های گردشگری استان، در این منطقه واقع شده است، اما صعب‌العبور بودن مناطق بالادست آن، سبب عدم توجه به این منطقه و در نتیجه فقدان پژوهش‌های مدون در این مورد است، بنابراین در گزارش پیش رو سعی بر این است تا ضمن معرفی سیمای طبیعی منطقه، اهمیت آن بیشتر شناخته شود و اهتمام لازم در راستای

منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت واقع در ارتفاعات زاگرس در شمال استان خوزستان براساس برنامه پنج ساله دوم توسعه، در سال ۱۳۷۸ در قالب ده درصد مناطق جنگلی حفاظت‌شده کشور تحت مدیریت حفاظت محیط‌زیست قرار گرفت.

شکل ۱- موقعیت منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت

حفاظت از ذخایر زنتیکی آن صورت گیرد.

موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های طبیعی منطقه

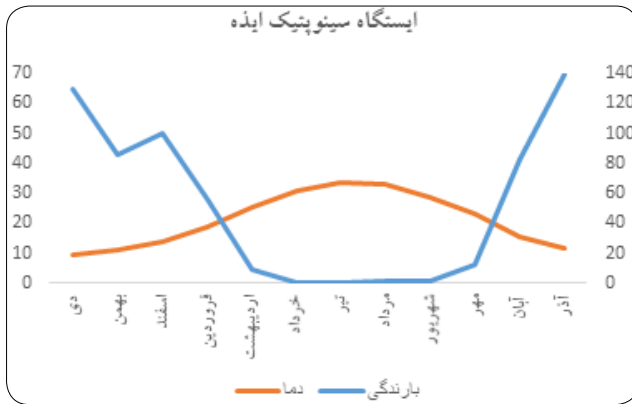
منطقه حفاظت‌شده «شالو و منگشت» با وسعتی معادل ۱۲۵۵۳ هکتار در ناحیه ایرانی- تورانی، در حوزه شهرستان ایذه، بخش دهدز قرار دارد، این منطقه در موقعیت جغرافیایی ۵۰ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۳۵ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. این منطقه مشرف به دریاچه سد کارون ۳ است و در سلسله کوه‌های زاگرس (رشته کوه منگشت) با دامنه ارتفاعی ۷۸۰ تا ۳۲۰۰ متر از سطح دریا قرار دارد (شکل ۱) (آلبوشوکه، ۱۳۹۲؛ گزارش جامع مطالعات منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت). مشاهدات میدانی نشان داد، این تغییرات ارتفاعی، منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت را به دو بخش قشلاقی در پایین‌دست و محل روستاها و بیلاقی در خط‌الرأس ارتفاعات و کنار چشمه‌های طبیعی تقسیم می‌کند. این ویژگی امکان استفاده از منابع طبیعی و پوشش گیاهی منطقه و نیز امکانات آموزشی و بهداشتی را برای مردم بومی سهل‌تر کرده است. کوه‌های منطقه برف‌گیر است، رودخانه‌های چلو و شیوند از ذوب این برف‌ها شکل می‌گیرند. این رودها در مسیر خود آبشارهای زیبایی مانند شیوند و تنگ چلو را به وجود می‌آورند (گزارش جامع مطالعات منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت) که شرایط مناسبی را برای احداث باغ‌های مثمر انجیر، انار، گردو و انگور فراهم می‌کنند. مردم بومی منطقه معمولاً با باغ‌داری، دامداری، پرورش ماهی و زنبورداری امرار معاش می‌کنند، فراورده‌های جانبی نیز مانند شیره انگور، آب غوره و رب انار از جمله دیگر منابع درآمد روستاییان منطقه است. پوشش طبیعی این منطقه شامل جنگل بلوط، دافنه‌زار و علفزارهای کوهسری است. دسترسی به منطقه از راه‌های زمینی (از سمت باغملک و جاده روستایی و خاکی امام‌زاده عبدالله) و نیز از طریق عبور از دریاچه سد کارون ۳ به کمک شناورها (بارج) امکان‌پذیر است. به‌تازگی نیز پلی از سمت ایذه (منطقه سادات حسینی) روی دریاچه سد احداث شده است که پس از آسفالت مسیر مشرف به آن مورد بهره‌برداری قرار خواهد گرفت.

اقلیم منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت

براساس اطلاعات هواشناسی ایستگاه سینوپتیک ایذه، طی دوره ۲۲ سال اخیر (۲۰۱۸-۱۹۹۶) میزان متوسط بارندگی سالانه منطقه ۶۲۰ میلی‌متر و متوسط دمای سالانه ۲۱ درجه سانتی‌گراد است. منطقه برف‌گیر است و آثار برف اغلب تا نیمه اردیبهشت‌ماه مشاهده می‌شود. دوره خشکی آن از اواخر خرداد تا اواخر شهریور است. سردترین و گرم‌ترین ماه‌های سال به ترتیب دی‌ماه و تیرماه است (شکل ۲).

پوشش گیاهی منطقه

براساس مشاهدات نگارنده در فصل بهار، تاکنون قریب به ۳۰۰ گونه متعلق به ۵۰ تیره جمع‌آوری و شناسایی شده‌است. اما به نظر می‌رسد

شکل ۲- منحنی آمبروترمیک دوره ۲۲ ساله ایستگاه سینوپتیک ایذه

تعداد گونه‌های منطقه بیش از ۳۵۰ گونه باشد. به‌دلیل ویژگی‌های توپوگرافی منطقه (تغییرات دامنه ارتفاعی، وجود دره‌ها و جهت شیب) و شرایط هیدرولوژیکی (وجود آبراهه‌ها در کف دره‌ها، آبشارهای کوچک و بزرگ و دریاچه سد کارون ۳)، تنوع بارشی (برف‌گیر بودن قله‌ها و بارش باران در پایین‌دست) و ویژگی‌های خاک منطقه و صخره‌ها، پوشش گیاهی خودرو تنوع چشمگیری دارد و لایه‌های طبقاتی پوشش قابل مشاهده است. پوشش جنگلی منطقه با غالبیت گونه بلوط ایرانی (*Quercus brantii* Lindl.) به همراه گونه‌های زالک (*Crataegus aronia* (L.) Bosc. ex DC.)،

بنه *Pistacia atlantica* Desf.، کیکم

Acer monspessulanum L. subsp. *cinerascens* (Boiss.) Yaltirik شیرخشت (*Cotoneaster lurestanica* Fisch. & Mey.)، زبانه‌گنجشک (*Fraxinus angustifolia* Vahl)، محلب (*Cerasus mahaleb* (L.) Miller) و گلابی خودرو (*Pyrus glabra* Boiss.) سیمای عمومی منطقه را تشکیل می‌دهد (شکل‌های ۳ و ۴). دافنه‌زارها (*Daphne mucronata* Royle)، *Daphne oleoides* Schreb. subsp. *kurdica* (Bomm.) Bomm. بالای خط جنگلی به‌همراه گونه‌گون (*Astragalus barchicalyx* Fischer) و به‌صورت پوشش‌گذری (اکوتون) بین جنگل و ناحیه کوهسری مشاهده می‌شود (شکل‌های ۵ و ۶). در بخش کوهسری خط‌الرأس ارتفاعات و قله‌ها، پوشش علفی و پشته‌ای (بالتسکی) از گونه‌های مختلف مانند جاشیر (*Prangos uloptera* DC.)، چویل (*Ferulago angulata* (Schlecht.) Boiss.)، اسپرس (*Astragalus murinus* Boiss. subsp. *murinus*)، کلاه (*Onobrychis cornuta* (L.) Desv. var. *cornuta*)، میرحسین (*Acantholimon melananthum* Boiss.)، کاکوتی کوهی (*Ziziphora clinopodioides* Lam) (*Phlomis anisodonta* Boiss. subsp. *occidentalis* Jamzad) و *Nepeta kotschy* Boiss. var. *kotschy*) دیده می‌شود. این ناحیه که محل اتراق بیلاقی عشایر و زنبورداران است، مهد گونه‌های دارویی منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت است (شکل‌های ۷ و ۸).

شکل ۳- گونه‌ای شیرخشت *Cotoneaster nummularius* در منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند

شکل ۴- گونه خوراکی و دارویی محلب *Cerasus mahaleb* در منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند

شکل ۵- دافنه‌زارها در منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

شکل ۶- گونزار در منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

شکل ۷- اسپرس (*Onobrychis cornuta* var. *cornuta*) در منطقه حفاظت شده، شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

شکل ۸- اتراق زنبورداران محلی در منطقه حفاظت شده شالو و منگشت (عکس از: حسینی)

لابه‌لای صخره‌های همین بخش گونه‌هایی مانند
Rhamnus cornifolia Boiss. & Hohen. var. *denudata* Bornm.
Cerasus brachypetala Boiss. و در بخش‌های پایین‌دست گونه‌های انجیر
(Ficus rupestris (Hauskn. ex Boiss.) Azizian),
Phagnalon spp., *Postia puberula* Boiss. & Haussk.
 گونه‌های صخره‌زی را تشکیل می‌دهند. پوشش غالب واریزه‌های سنگی ارتفاعات منطقه گونه‌های پیچک
(Convolvulus koeieanus Bornm. ex Koie)

ترشک (*Rumex ephedroides* Bornm.) و رزک
(Ampelopsis vitifolia (Boiss.) Planch.) است. در کنار
 آبراهه‌ها، آبشارها و چشمه‌ها گونه‌های رطوبت‌پسند پرسیاوش

وضعیت
آب‌وهوایی، پستی و بلندی‌ها، وجود آبشارها، چشمه‌ها، مراتع بیلاقی، منظرگاه‌های طبیعی زیبا، دریاچه سد کارون ۳ و قایقرانی در منطقه شالو و منگشت از یک سو و دسترسی آسان از مسیر جاده و کشتی‌های حمل خودرو از سوی دیگر آن را به یکی از مراکز ویژه جذب کوهنوردان، توریست‌ها و گردشگران بدل کرده است.

جانوران وجود دارد (اشرف‌زاده و همکاران، ۲۰۱۰).
 به دلیل وجود زیستگاه‌های متنوع، تنوع پوشش گیاهی، صخره‌ها، پرتگاه‌های دور از دسترس و منابع آب فراوان، منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت به پناهگاه امنی برای جانوران منطقه تبدیل شده است. از همه رده‌های جانوری از جمله پرندگان، پستانداران، خزندگان، دوزیستان و ماهی‌ها در منطقه دیده می‌شوند. از پستانداران ۲۵ گونه مانند گرگ (*Canis lupus*), سنجاب ایرانی (*Sciurus anomalous*), خرس قهوه‌ای (*Ursus arctos*), سمور (*Martes foina*), گربه جنگلی (*Felis catus*) و گراز (*Sus scrofa*) در منطقه حضور دارند که ۱۰ گونه گوشت‌خوار، ۵ گونه حشره‌خوار، ۷ گونه گیاه‌خوار و ۳ گونه همه‌چیزخوارند. تعداد ۷۱ گونه پرنده مانند کبک

شکل ۱۰- لکه‌های موردزار در حاشیه رودهای فصلی منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

شکل ۹- گونه گیاهی *Rhamnus cornifolia* var. *denudata* (بنابه گفته افراد محلی میوه این گیاه توسط خرس‌های منطقه خورده می‌شود (عکس از: دیناروند)

(*Alectoris chukar*), تیهو (*Ammoperdix griseogularis*), هدهد (*Upoua epops*), عقاب طلایی (*Aguilla chrgsaetos*) و قرقی (*Accipiter nisus*) در منطقه دیده‌شده (آلبوشوکه، ۱۳۹۲؛ گزارش مطالعات جامع منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت) که متأسفانه برخی مانند کبک به شدت توسط شکارچیان غیرمجاز صید می‌شوند.

عوامل تهدیدکننده منطقه

وضعیت آب‌وهوایی، پستی و بلندی‌ها، وجود آبشارها، چشمه‌ها، مراتع بیلاقی، منظرگاه‌های طبیعی زیبا، دریاچه سد کارون ۳ و قایقرانی در منطقه شالو و منگشت از یک سو و دسترسی آسان از مسیر جاده و کشتی‌های حمل خودرو از سوی دیگر آن را به یکی از مراکز ویژه

(*Adiantum capillus-veneris* L.) گل راعی (*Hypericum perforatum* L., *Hypericum scabrum* L.) مورد مشاهده (*Myrtus communis* L. subsp. *communis*) مشاهده می‌شوند (شکل‌های ۹ و ۱۰).

منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت بستر تعداد ۹ گونه انحصاری (اندمیک) ایران است (جدول ۲). در جدول ۱ فهرست تعدادی از گیاهان غالب منطقه ارائه شده است (اسدی و همکاران، ۹۶-۶۷؛ دیناروند و جم‌زاد، ۱۳۹۴: ۱۹۶۳-۲۰۰۰; Rechinger).

تنوع جانوری منطقه

همواره رابطه مشخصی بین پوشش گیاهی، تغییرات ارتفاعی و

جدول ۱- فهرست تعدادی از گیاهان غالب منطقه شالو و منگشت (*He* همیکریپتوفیت، *Th* تروفیت، *C* کریپتوفیت، *Ch* کامفیت، *Ph* فانروفیت، *Ge* ژئوفیت، *IT* ایرانی- تورانی، *ES* اروسبیری، *SS* صحاراسندی، *Cosm* جهان‌وطنی، *Endemic* انحصاری)

نام علمی گونه	نام فارسی	شکل زیستی	کروتیپ
Aceraceae			
<i>Acer monspessulanum</i> L. subsp. <i>cinerascens</i> (Boiss.) Yaltirik	کیکم	Ph	IT
Anacardiaceae			
<i>Pistacia atlantica</i> Desf.	بنه	Ph	IT
<i>Pistacia khinjuk</i> Stocks	کلخنگ	Ph	IT
Apiaceae			
<i>Elaeosticta meifolia</i> Fenzl		C	IT
<i>Ferula sphenobasis</i> C. C. Townsend	کما	He	IT
<i>Ferulago angulata</i> (Schlecht.) Boiss.	چویل	He	IT
<i>Prangos ferulacea</i> (L.) Lindl.		He	IT
<i>Prangos uloptera</i> DC.	جاشیر	He	IT, ES
Araceae			
<i>Arum conophalloides</i> Ky. ex Schott	گل شمیپوری	C	IT
Asteraceae			
<i>Cirsium spectabile</i> DC.		He	IT
<i>Cousinia calocephala</i> Jaub. & Spach		He	IT
<i>Lactuca scariolooides</i> Boiss.		He	IT
<i>Scorzonera phaeopappa</i> (Boiss.) Boiss.		He	IT, ES
<i>Tanacetum polycephalum</i> Schultz-Bip. subsp. <i>polycephalum</i>		He	IT
Boraginaceae			
<i>Lappula microcarpa</i> (Ledeb.) Gurke		He	IT, ES
<i>Trichodesma incanum</i> (Bge.) DC.		He	IT
Campanulaceae			
<i>Asyneuma persicum</i> (A. DC.) Bornm.		He	IT
<i>Michauxia laevigata</i> Vent.		He	IT, ES
Caryophyllaceae			
<i>Telephium oligospermum</i> Steud. ex Boiss.		He	IT
Chenopodiaceae			
<i>Chenopodium album</i> L.	سلمه‌تره	Th	Cosm
Convolvaceae			
<i>Convolvulus koeieanus</i> Bornm. ex Koeie	پیچک	Ch	Endemic
Fabaceae			
<i>Astragalus barchicalyx</i> Fischer	گزن خوانسار	Ph	IT
<i>Onobrychis cornuta</i> (L.) Desv. var. <i>cornuta</i>	اسپرس کوهی	Ch	IT, ES
Hypericaceae			
<i>Hypericum helianthemoides</i> (Spach) Boiss.	گل راعی	He	IT, ES
<i>Hypericum perforatum</i> L.	گل راعی	He	IT, ES
Lamiaceae			
<i>Marrubium astracanicum</i> Jacq.	فراسیون	He	IT, SS
<i>Nepeta fissa</i> C. A. Mey.		Ch	IT
<i>Nepeta pungens</i> (Bunge) Benth.		Ch	IT
Moraceae			
<i>Ficus carica</i> L.	انجیر	Ph	IT
<i>Ficus rupestris</i> (Hauskn. ex Boiss.) Azizian		Ph	IT

ادامه جدول ۱- فهرست تعدادی از گیاهان غالب منطقه شالو و منگشت (*He* همیکریپتوفیت، *Th* تروفیت، *C* کریپتوفیت، *Ch* کامفیت، *Ph* فانروفیت، *Ge* ژئوفیت، *IT* ایرانی-تورانی، *ES* اروسبیری، *SS* صحاراسندی، *Cosm* جهان‌وطنی، *Endemic* انحصاری)

Myrtaceae			
<i>Myrtus communis</i> L.	مورد	Ph	IT
Oleaceae			
<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl. subsp. <i>persica</i> (Boiss.) Azadi var. <i>persica</i>	زبان‌گنجشک	Ph	Endemic
Onagraceae			
<i>Epilobium parviflorum</i> Schreb.		C	Cosm
Plumbaginaceae			
<i>Acantholimon melananthum</i> Boiss.	کلاه میرحسن	Ch	Endemic
Polygonaceae			
<i>Rheum ribes</i> L.	ریواس	He	IT, SS
<i>Rumex ephedroides</i> Bornm.		Ch	Endemic
Rhamnaceae			
<i>Rhamnus cornifolia</i> Boiss. & Hohen. var. <i>denudate</i> Bornm.		Ph	Endemic
Rosaceae			
<i>Cerasus brachypetala</i> Boiss.		Ph	IT
<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller	محلّب	Ph	IT
<i>Cotoneaster</i> Fisch. & Mey.	شیرخشت	Ph	IT
<i>Crataegus aronia</i> L.	زالزالک	Ph	IT
<i>Rosa elymitica</i> Boiss. & Hauskn.	رز ایلامی	Ph	IT
Scrophulariaceae			
<i>Linaria dalmatica</i> (L.) Miller		He	IT, ES
<i>Linaria nurensis</i> Miller.		He	Endemic
Thymelaeaceae			
<i>Daphne mucronata</i> Royle	دافنه	Ph	IT
<i>Daphne oleoides</i> Schreb. subsp. <i>kurdica</i> (Bornm.) Bornm.	دافنه	Ph	IT
Ulmaceae			
<i>Celtis caucasica</i> Willd.	درخت تا	Ph	IT, ES
Valerianaceae			
<i>Valeriana sisymbriifolia</i> Vahl		C	IT, ES
Vitaceae			
<i>Ampelopsis vitifolia</i> (Boiss.) Planch.	رزک	Ph	IT, ES
Woodsiaceae			
<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.	سرخس پری	C	IT, ES

جدول ۲- فهرست گونه‌های اندمیک مشاهده شده در منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت

نام علمی گونه	تیره
<i>Cirsium spectabile</i> DC.	Asteraceae
<i>Cousinia calocephala</i> Jaub. & Spac	Asteraceae
<i>Convolvulus koeieanus</i> Bornm.	Convolvaceae
<i>Cyclotrichum depauperatum</i> (Bunge.) Manden. & Scheng.	Lamiaceae
<i>Fraxinus angustifolia</i> Vahl. subsp. <i>persica</i> (Boiss.) Azadi var. <i>persica</i>	Oleaceae
<i>Acantholimon melananthum</i> Boiss.	Plumbaginaceae
<i>Rumex ephedroides</i> Bornm.	Polygonaceae
<i>Rhamnus cornifolia</i> Boiss. & Hohen. var. <i>denudata</i> Bornm.	Rhamnaceae
<i>Linaria nurensis</i> Miller.	Scrophulariaceae

شکل ۱۱- باغ‌های میوه در منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

ویژگی‌های بی‌نظیر اشاره شده، بهره‌برداری‌های بی‌رویه از منابع طبیعی، چرای دام، تغییر کاربری اراضی، شکار و صید جانوران بومی به‌ویژه پرندگان، توسعه باغات و زمین‌های کشاورزی، ساخت و ساز ویلاها و منازل مسکونی، در حاشیه منطقه می‌تواند در بلندمدت تهدیدی

جذب کوهنوردان، توریست‌ها و گردشگران بدل کرده است. آبشار شیوند در کنار روستای شیوند و دریاچه سد کارون ۳ که در جوار جاده اصلی اهواز به اصفهان قرار دارد یکی از تفرجگاه‌های شناخته شده در برخی فصول سال به ویژه تعطیلات نوروز است. با وجود

شکل ۱۲- شالی کاری و کشاورزی در روستاهای منطقه شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

شکل ۱۳- چشمه‌های طبیعی در منطقه حفاظت شده شالو و منگشت (عکس از: کیانی)

مجاور به شدت در حال کاهش است (شکل‌های ۱۱ تا ۱۵).

پیشنهادها

وسعت منطقه و کوهستانی بودن آن، کنترل و رعایت قوانین مناطق

جدی برای این ناحیه به شمار می‌رود. منطقه حفاظت شده شالو و منگشت بستر رویش صدها گونه دارویی و خوراکی است. جمعیت گیاهانی مانند چویل، جاشیر، کلوس (در کوه قارون)، مورد، آویشن و برخی گونه‌های پیازی به دلیل برداشت توسط مردم محلی و استان‌های

شکل ۱۴- آبشار زیبای شیوند در منطقه حفاظت شده شالو و منگشت (عکس از: کیانی)

شکل ۱۵- حضور دام (بز) در فصل گل‌دهی گیاهان در منطقه حفاظت شده شالو و منگشت (عکس از: دیناروند)

کنترل ورود و خروج به موقع دامداران و فرصت‌دهی به تجدیدحیات گونه‌های گیاهی از دیگر مواردی است که نیاز به نظارت جدی از سوی مراجع مرتبط دارد. کنترل و نظارت بر فعالیت‌های کشاورزی و باغ‌ها و ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای گردشگران خارج از منطقه حفاظت‌شده تا حدودی از تخریب‌های ناشی از فعالیت‌های انسانی جلوگیری خواهد کرد.

منابع

- اسدی، م.، معصومی، ع. ا.، خاتم‌ساز، م.، مظفریان، و. و جم‌زاد، ز.، ۹۶-۱۳۶۷. فلور ایران. انتشارات مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، تهران.
- اسماعیلی، ع. و نصرنیا، ف.، ۱۳۸۷. بررسی عوامل مؤثر بر درصد مناطق حفاظت‌شده در کشورهای در حال توسعه منتخب. مجله اقتصاد کشاورزی، ۳(۲): ۱۳۷-۱۲۵.
- البوشکه، س. ا.، ۱۳۹۲. منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت (استان خوزستان). دومین همایش ملی دانشجویی اکولوژی حفاظت. دانشگاه شهید بهشتی تهران، تهران، شهریور ۱۳۹۲.
- دیناروند، م. و شریفی، م.، ۱۳۸۷. نگرشی بر زیستگاه‌های جنوب غرب کشور (استان خوزستان). مجله پژوهش‌های منابع طبیعی (پژوهش و سازندگی)، ۸۱: ۸۶-۷۷.
- دیناروند، م. و جم‌زاد، ز.، ۱۳۹۴. شناسایی نمونه‌های گیاهی هرباریوم استان خوزستان. گزارش‌هایی طرح پژوهشی، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، تهران، ۲۱۸ صفحه.
- رضوانی، م. و هاشم‌زاده، ف.، ۱۳۹۲. ارائه مدلی برای تعیین وضعیت اکولوژیک پستانداران مناطق چهارگانه تحت اختیار سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور. مجله زیست‌شناسی جانوری تجربی، ۱(۴): ۲۶-۲۱.
- علی‌اولاد، ج.، نجفی‌فر، ع. و سیاوشی، ک.، ۱۳۸۶. مطالعه خاک‌شناسی و قابلیت اراضی خاک‌های منطقه زردلان چرداول (استان ایلام). دهمین کنگره علوم خاک ایران، تهران، کرج، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران شهریور ۱۳۸۶.
- لطفی، ع.، قدیریان، ا. و اصغری، ز.، ۱۳۹۶. ارزیابی اثربخشی مناطق حفاظت‌شده استان اصفهان در کاهش اثرات خشک‌سالی و مداخلات انسانی. مجله مهندسی اکوسیستم بیابان، ۶(۱۴): ۶۹-۷۸.
- محرابیان، ا.، ۱۳۹۲. مبانی حفاظت از گیاهان (چالش‌ها و روش‌ها). انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۳۲۳ صفحه.
- گزارش جامع مطالعات منطقه حفاظت‌شده شالو و منگشت
- Paudel, P. K., Bhattarai, B. P. and Kindlmann, P., 2012: Himalayan Biodiversity in the changing world, Chapter 1. An overview of the biodiversity in Nepal. Springer Sciencess Media B. V. 44p.
- Rechinger, K. H., 1963-2000. Flora Iranica, vols. 1-176, Graz, Austria
- Zohary, M., 1973. Geobotanical Foundations of the Middle East. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 765 pp.